16.9.2024

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle
siv@eduskunta.fi

Asia: Kansainvälisten taloussuhteiden ja kehitysyhteistyön selonteko

Viite: Lausuntopyyntönne 5.9.2024, VNS 4/2024 vp

OAJ kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi ja lausuu kehityspolitiikan selonteosta eduskunnan sivistysvaliokunnalle seuraavasti:

Yhteistyötä Suomen vahvuusalueilla

Yrityksillä on mahdollisuus vaikuttaa työntekijöidensä työoloihin ja valmistettavien tuotteiden ympäristöystävällisyyteen. Yliopistot ja tutkimuslaitokset tuottavat kestävyystietoa ja innovaatioita, näitä tietoja hyödyntämällä yritysmaailma mahdollistaa kehittymisen. Kansalaisyhteiskunnan toimijoilla on mahdollisuus kouluttaa ja viedä viestiä kansalaisten tietoisuuteen. Kansalaisyhteiskunnan toimijat nostavat kestävyyden kannalta merkittäviä asioita julkiseen keskusteluun ja tuottavat kansalaisia hyödyttäviä palveluita. Agenda2030:n toimeenpano edellyttää koko yhteiskunnan osallistamista niin kotimaassa kuin kehitysyhteistyön maissa lisäksi jatkuva vuoropuhelu ja yhteistyötä eri toimijoiden välillä on oltava kattavaa.

Suomalaisilla yrityksillä on tuotantoketjuissa paljon tehtävää, jotta ihmisoikeusriskit tunnistetaan ja niihin ollaan valmiina puuttumaan. Valtion tukea saadessa, jokaisen yrityksen osalta olisi syytä linjata velvoite kunnioittaa ihmisoikeuksia, erityisesti jos ne saavat valtion tukea toimintaansa globaalissa etelässä. Tällä hetkellä EU:n yritysvastuudirektiivi velvoittaa vain suuret yritykset kunnioittamaan ihmisoikeuksia toimintaketjussaan. Hallituksen selonteossa ei viitata YK:n yrityksiä koskeviin ihmisoikeusperiaatteisiin eikä myöskään EU-lainsäädäntöön. Sitoutuminen kansainväliseen lainsäädäntöön ja sopimuksiin jää puutteelliseksi.

Huomionarvoista on investointien, teollistumisen ja kaupan tukeminen. Samalla OAJ on huolissaan siitä, että jos kauppapoliittisilla toimilla ei ole kestävään kehitykseen pohjautuvia tavoitteita tai seurantaa, ei myöskään huomioida kehittyvien maiden epätasa-arvollista kaupallista asemaa. Selonteko keskittyy pitkälti Suomen strategiseen etuun ja hyötyyn. Jos kehitysyhteistyön rahoitus pohjautuu suuresti Suomen hyötytavoitteluun, kehitysyhteistyön rahoitus ei tavoita hauraimmassa asemassa olevia maita. On tärkeätä, että ihmisoikeudet, koulutus ja sivistys mahdollistuvat myös kehittyvissä maissa. OAJ on huolissaan siitä, että kehitysyhteistyön rahoitus sidotaan liialti kauppapolitiikkaan.

Laadukasta koulutusta on tuettava kehittyvissä maissa, sillä kattavan koulutuksen myötä kasvatetaan osaajien määrää ja mahdollistetaan tulevaisuudessa Suomen tulevien osaajien määrä. OAJ:n merkittävänä tavoitteena on edistää kehitysyhteistyön johdonmukaisuutta ja vaikuttavuutta. Yhteistyö eri kansalaisjärjestöjen kanssa tulee olla yhdenvertaista, tasavertaisuuteen pyrkivää ja pitkäkestoista rakenteellisia muutoksia tukevaa työtä kehitysyhteistyöprojekteissa.

Kasvatus, koulutus ja tutkimus kehityspolitiikan tavoitteiden toteutumisen edellytyksiä

Agenda 2030 tavoitteiden toteutuminen edellyttää niin Suomessa kuin kehityspolitiikassammekin sitä, että kykenemme ja uskallamme nähdä, että kasvatus, koulutus ja tutkimus ovat keskeisimmät investointikohteemme. Erityisesti sukupuolten välinen yhdenvertainen koulupolun mahdollistaminen ja koulutuksen tukeminen vahvistaa demokratiakehitystä ja luo pohjaa myös muiden tavoitteiden saavuttamiselle.

Suomen kehityspolitiikan painopisteet, kuten kestävä talous ja ihmisarvoinen työ, edellyttävät toteutuakseen laadukkaan peruskoulutuksen lisäksi osaamista ja innovaatioita. Suomen kehitysyhteistyön tärkeänä lähtökohtana on kehittyvien maiden oman yhteiskunnan, kuten yhdenvertaisuuden ja talouden perustan vahvistaminen. Myös tämä toteutuu vain koulutusta ja sitä myötä osaamista vahvistamalla.

Samaan aikaan kun yksi kehityksen olennaisimpia edellytyksiä on laadukas ja kaikkien saavutettavissa oleva koulutus, koulutuksen laatuun ja yhdenvertaisuuteen liittyy edelleen merkittäviä ongelmia. Kansainvälisesti syventynyt oppimisen kriisi on yhteydessä puutteisiin opettajien koulutuksessa ja osaamisessa, oppimisolosuhteissa ja opetushenkilöstön saatavuudessa. Opetustyössä on äärimmäisen tärkeätä, että työelämän ihmisoikeudet toteutuvat ja työstä saadun palkan tulee mahdollistaa elämiseen riittävän toimeentulon ja tätä mukaan luoda pohja heikoimmassa asemassa olevien keskuuteen. Vain elämiseen riittävän palkan avulla perheet pystyvät lähettämään lapsensa kouluun ja demokratialle ja sivistykselle luodaan aito mahdollisuus toteutua.

Opetushenkilöstön pätevyyden kasvattaminen sekä työolosuhteiden, työturvallisuuden ja palkkauksen parantaminen ovat pohjana koulutus- ja demokratiatavoitteiden pitkäkestoiselle toteutumiselle. Työelämän ihmisoikeusien edistäminen opetusalalla tuottaa parempia työoloja sekä lisää lasten ja nuorten kouluttautumista ja koulutuksen laatua kehittyvissä maissa.

Monissa kehittyvissä maissa kasvatus- ja opetusalan henkilöstö joutuu painostuksen, uhkailujen ja jopa väkivallan kohteeksi, kun heidän toimintaansa pyritään vaikuttamaan tai estämään.

Jotta kasvatus ja koulutus voisivat toteutua laadukkaasti ja tuloksellisesti, pitää sitä toteuttavan henkilöstön työolosuhteiden ja työelämän ihmisoikeuksien olla kunnossa. Tämä tavoite olisi tärkeää huomioida. Opetushenkilöstön pätevyyden kasvattaminen

sekä työolosuhteiden, työturvallisuuden ja palkkauksen parantaminen ovat pohjana koulutus- ja demokratiatavoitteiden pitkäkestoiselle toteutumiselle.

Olemme OAJ:ssä huolissamme siitä, että kehitysyhteistyön rahoitus sidotaan liialti kauppapolitiikkaan. Huolta herättää se, että tavoitteen saavuttamiseksi ei selonteossa määritellä riittävän konkreettisia toimenpiteitä. OAJ:n mielestä ihmisarvoisen työn ja laadukkaan koulutuksen yhteyden korostaminen Suomen kehityspolitiikan tavoitteiden toteutumisessa on tärkeä kehittämisen kohde.

Työelämän ihmisoikeuksien toteuttamisessa on tärkeää huomioida ammattiliittojen työ ja kumppanuudet niin kotimaassa kuin kehittyvissä maissa. OAJ kannattaa selonteossa mainittuja kansalaisjärjestöille suunniteltuja toimenpiteitä ja on huomion arvoista, että kansalaisjärjestöjen tärkeä rooli tunnistetaan. Kansainvälisten talous-suhteiden ja kehitysyhteistyön selonteon toimenpiteissä mainitaan, että kotimaisten järjestöjen mahdollisuuksia vahvistetaan kansainväliseen rahoituksen hankintaan ja että tukea kansalaisyhteiskuntatoimijoiden työlle Suomen kehityspoliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi jatketaan.

Koulutuspolitiikan ratkaisuilla on tuettava kumppanuusyhteistyötä kehitysyhteistyössä

Ulkoministeriö tukee yhdessä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa korkeakoulujen yhteistyötä, jolla vahvistetaan niin kehitysmaiden kuin suomalaistenkin korkeakoulujen (yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen) osaamista ja valmiuksia. Suomalaisille korkeakouluille tuki on OKM:n niukkenevassa resurssikehyksessä äärimmäisen tärkeä, kun niitä kannustetaan luomaan omista lähtökohdista lähtevää yhteistyötä kehitysmaiden kanssa. Muun muassa HEP-ohjelma 2024–2026 on hyvä esimerkki siitä, miten Suomi on vahvistamassa kehitysmaiden korkeakoulutusta ja tutkimustyötä.

Mielestämme on tärkeää, että suomalaiset korkeakoulut ovat mukana vahvistamassa sellaista kehitysmaiden korkeakoulujen toimintaa, jolla on vaikutusta muun muassa köyhyyden vähentämiseen, kestävään kehitykseen sekä ihmisten oikeuksia kunnioittavaan politiikkaan. Korkeakoulut pystyvät toiminnallaan edistämään tiedon saattavuutta ja avoimuutta kumppanuusmaissa.

Suomi myös tarvitsee lisää korkeakoulutettuja osaajia ja uudenlaisia avauksia kansainväliselle koulutus- ja tutkimusyhteistyölle. Hankkeet mahdollistavat yliopistoille ja ammattikorkeakouluille monenlaisia yhteistyön kehittämisen ja osaamisen vaihdon mahdollisuuksia kehitysmaiden ja Suomen välille. Suomen onkin tärkeää profiloitua korkean osaamisen maana, joka pystyy tukemaan kehitysmaiden korkeakoulusektoria, koulutusta ja tutkimusta ja olemaan myös houkutteleva yhteistyökumppanimaa.

Kansallisesta näkökulmasta katsottuna kehityspoliittisten rahoitusvälineiden tulee täydentää esimerkiksi OKM:n rahoitusvälineitä siten, että niistä syntyy korkeakouluille toimiva ja haluttu kokonaisuus. Vain siten Suomi ja korkeakoulut pystyvät keskittymään olennaisiin kumppanimaihin ja rakentamaan niihin strategisempaa ja pitkäkestoisempaa suhdetta. Olemme vahvasti samaa mieltä, että EU:n jäsenmailleen

tarjoamia instrumentteja ja rahoitusta on pystyttävä hyödyntämään paremmin ja täysimääräisesti.

Olemme myös samaa mieltä, että kansainvälinen yhteistyö tukee Suomen pysymistä ammatillisen ja korkeakoulutuksen koulutuksen sekä tutkimuksen ja innovaatioiden kärkimaana. Kasvanut koulutusvientitoimintamme on osoittanut sen, että olemme parhaimmillamme opettajankoulutuksien ja ammatillisen toisen asteen koulutuksen kehittämisessä. Näissä alueissa meillä on erityisesti osaamista kumppanuusmaayhteistyöhön. Tuemme näkemystä, että kehitysyhteistyön ja koulutusviennin keinoja on yhdistettävä sekä edistettävä monitoimijayhteistyön toimintamalleja koulutusviennissä ja kehitysyhteistyössä (4.2.2).

Viennin edistäminen strategisemmaksi kohdassa 3.1 on esitetty toimenpiteenä ulkopuolisen selvityshenkilön ja työryhmän nimittäminen. Jos tällaiseen toimenpiteeseen päädytään, on osallisena oltava myös opetus- ja kulttuuriministeriö jo määriteltyjen tahojen lisäksi (työ- ja elinkeinoministeriö, ulkoministeriö, valtiovarainministeriö, Business Finland sekä elinkeinoelämän edustajat). Viennin edistäminen pitää nähdä myös osaamisen edistämisenä.

5.2 ”*Samalla kun haluamme edistää kehittyvien maiden parempaa kytkeytymistä maailmankauppaan, toivomme omien yritystemme myös hyötyvän kaupankäynnistä. Suuryritysten lisäksi on tärkeää saada mukaan pieniä ja keskisuuria yrityksiä.”* Tässä edistämistyössä on otettava huomioon niin ammatillisen toisen asteen kuin korkeakoulujen tarjoamat mahdollisuudet. Kansallinen tutkimus- ja kehittämisrahoituksen käytön monivuotinen suunnitelma lähtee siitä, että korkeakoulujen yhteistyötä pkyrityssektorin kanssa on vahvistettava ja tämän on näyttävä myös näissä kaupankäyntiä vahvistavissa pyrkimyksissä. Vaikuttavuutta syntyy institutionaalisten kumppanuuksien kautta.

Suomalainen yhteiskunta hyötyy monin tavoin kansallisten toimijoiden välisestä yhteistyöstä eri kulttuurien ja maiden edustajien kanssa.

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ

Nina Lahtinen
koulutuspolitiikan johtaja

Katja Järvinen
erityisasiantuntija